

Käsikirja kädellisyydestä ja kädellisenä toimimisesta

Martin Panelius, Risto Santti & Jarkko S. Tuusvuori (2013):
Käsikirja. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos. 761 s.
ISBN 978-951-851-5237

ENSIMMÄINEN havainto tietokirjasta *Käsikirja* on sen paksuus. Teos on hakemistoineen 761-sivuinen ja se sisältää yksitoista päälukua, joten kirja on myös konkreettisesti painava pidellä käsissä.

Kädellisyyttä lähestytään lääketieteen, psykologian, fysiikan, biologian, filosofian ja taiteiden näkökulmasta. *Käsikirjan* teksti liikkuu eri aikakausista ja eri puolilta maailmaa tähän päivään ja yksittäiseen ihmiseen, hänen käteensä tai kätensä työn merkityksiin.

Käsikirja ei siis ole vain puhtaasti tietoa sisältävä kirja, vaan myös ylittävä lukukokemus, joka ei päästä lukijaa helpolla. Esimerkiksi yksityiskohdat meille kaikille tutuista hahmoista, kuten Aku Ankasta, Mikki Hiirestä tai Jörö-Jukasta tuovat lukijalle inhimillistä tietoa.

Pelkkää asiategstiä tiettyyn tarkoitukseen etsivä saattaa kuitenkin hämmentyä, sillä teos on mitä ilmeisimmin tarkoitettu kokonaan luettavaksi. Kun sisällön tuntee, voi kirja toimia myös tietolähteenä. Siinä mielessä teos on tietokirjana sivistävä.

KUDOS KUDOKSELTA KOHTI KÄDELLISYYDEN MERKITYSTÄ

Käsikirjan ensimmäinen luku pureutuu käden rakenteeseen. Yläraajan eli koko käden lääketieteellinen termistö, käden ja sen eri osien nimitykset ja käsitteet sekä muun muassa aiemmin mittasuhteissa käytetty käsitteistö ja lyhyt anatomia avautuvat luvun taustaksi. Luvussa käsitellään kudoksen historiaa, ja teksti etenee kudoksen kudokselta ihosta luihin ja lihak-

sistoon sekä verisuoniin, imusolmukkeisiin ja hermoihin.

Toinen luku keskittyy käden liikeisiin. Siinä kuvataan kädellisyyteen liittyviä tärkeimpiä perusteita. Luku sisältää alkuosan tavoin faktaa ja tieteenhistoriaa: se kuvaava yläraajan nivelten toimintaa ja taustoittaa ruumiinliikkeitä tutkivia tieteitä.

Seuraavassa osiossa tehdään matka käden evoluutioon, joka alkaa lajihistoriasta ja eri eläinten yläraajojen vertailusta ja päättyy pohdintaan siitä, miten elinolojen muuttuminen liittyy käden rakenteiden ja toimintojen muuttumiseen.

Kirjan mielenkiintoisin osio oppimisen näkökulmasta kertoo kädestä ja keskushermostosta. Neljäs luku valottaa neurologian ja aivotutkimuksen merkitystä kädellisyydessä. Vaikka kirjassa tuodaan esille, miten tärkeää on käden vastavuoroinen yhteispeli aivojen ja selkäytimen kanssa, olisi tätä lukua voinut vielä syventää aivotutkimuksen ja oppimisen kautta. Luku on pitkäkökö, mutta silti se tuntuu loppuvan kesken.

Mahdollisuus kytkeä oppiminen ja kädellisyys syntyikin heti seuraavassa luvussa *Käsi ja yksilön kehitys*, jossa kuvataan kättä ja sen käyttöä alkion kehityksestä vanhuuteen. Teksti tuo esiin tuntoaisiin ja käsiperustaisten havaintojen tärkeyden oppimisessa.

Lukua voisi luonnehtia mui-
ta tempoilevammaksi, sillä se sisältää tekstiä sekä tutkijoiden ja kirjailijoiden käsikuvauksista että pohdintaa sukupuolten välisistä eroista ja lateralisaatiosta eli aivo-
puolisko-työnjaosta.

KÄSILLÄ TOIMIMINEN MUOVAA AIVOJA

Luku *Kädentaidot ja känttentyöt* perustuu ihmisen kykyyn muokata itseään ja elinympäristöään käsin ja sitä avustavien työkalujen avulla.

Eri kulttuureissa käsin tehdyn työn ja yhteiskunnallisen kehityksen kuvailu tekee tekstistä hieman hitaasti etenevän. Toiminnan ja keskushermoston väliseen merkitykseen perustuva osuus on ajan-
kohtainen. Uusin aivotapahtumia kuvaava tutkimus kumoaa vanhaa perua olevat ajatukset eriarvoisista ja toisiinsa liittymättömistä 'henkistä töistä' ja 'konemaisista kätentöistä'.

Tekstissä osoitetaan, miten pelkät aistihavainnot työkalusta, sen käytöstä tai käytön kuvittelu aktivoivat samoja aivoverkostoja kuin itse työkalulla työskennellessä. Aivotutkimuksilla on osoitettu, miten peilineuronit eli

peilisolut vaikuttavat ihmisen tapaan jäljitellä, oppia sekä arvioida tavoitteellisuutta.

Käden erityisyyttä kuvataan tässä luvussa kahdella esimerkillä: nyrkkeilyllä ja taituruudella. Sillä tuodaan esille, miten aivot käsittelevät aistimuksia ja kuinka käsillä toimiminen muovaa aivojen hermosoluverkkoja taidon oppimisen ja harjoittelun myötä.

TARKASTELU YKSILÖSTÄ JA YHTEISKUNTAAN

Käsi ja uhka -luku tuo esiin kirjoittajien kuvaamana 'käden nurjan puolen'. Luvussa tuodaan esiin muun muassa yläraajan tavallisimpia häiriöitä, tauteja ja vammoja sekä toiminnallisuuteen liittyviä ongelmia, kuten vapina, puutuminen ja halvaantuminen. Sekä tässä että aiemmassa luvussa on paikoitellen epäonnistuneita oiskoita, jotka voivat välittää luvun sisältöön liittymättömiä mielikuvia.

Kahdeksannessa luvussa *Käsi ja kieli* noudatetaan samaa juonetta kuin edellisissä: yleisestä erityiseen ja esimerkkeihin. Luku alkaa sanallisen viestinnän pohdinnalla jatkuen äänielimistön rakenteiden, toiminnan ja puhumisen liikkeen eli lihastyön ja häiriöiden kuvaamisella. Erityisinä kädellisyyteen liittyvinä esimerkeinä kuvataan eleitä ja viittoma-
kieltä. Luku onkin puhetyöläiselle osuva.

Kirjan loppuluvut laajentavat tarkastelua yksilöstä yhteisöön ja yhteiskuntaan. *Käsi ja yhteiskunta*

-luvussa tutkaillaan mielenkiintoisesti kädellisyyttä osana sosiaalisten suhteiden luomista ja sekä politiikan tekoa tai vallan käyttöä. *Käden sanat* -luku keskittyy ruotimaan suomenkielistä käsi-
sanastoa, mutta tuo samalla esiin (käsin)kirjoittamisen ja ilmaisuuden merkityksen.

Seuraavassa luvussa lähestytään hyvinvoinnin kysymyksiä kosketuksen tai läheisyyden merkityksestä niin hellyyden, terveellisuuden kuin tynnyttävyyden näkökumista – koskemattomuutta unohtamatta. Kirjan viimeinen luku pyrkii kokoamaan pääsanoman todeten, että "Käsi on pyrkimistä hyvään yhteiselämään käsituskyykyisenä kädellisenä".

Kirjallisuusluettelot, tarkat kuvalliset ohjeet ja henkilöhakemisto ohjaavat lukijaa uusille tietolähteille ja täydentävät lisätiedon saatavuutta.

Käsikirja sisältää painavaa tietoa kädestä ja kädellisyydestä. Se osoittaa hienovaraisesti, miten oleellista on ottaa huomioon ajattelun ja käden kehityksen kaksisuuntaisuus sekä käsin tekeminen ja toiminnallisuus osana elinikäistä oppimista.

Sinikka Pöllänen

*Professori, käsityötiede
Soveltavan kasvatustieteen ja
opettajankoulutuksen osasto,
Savonlinnan kampus
Itä-Suomen yliopisto*